

ՎԵՍՏԵԱՆ ԿՈՅՍ

ՊԱՏԾԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՐՈՒ

ԳԼՈՒԽ Գ.

(Տես յ'էջ 125)

Հոմեախանոս սովորաբար Ներոնի Ոսկե Կեզոծեալ տունը կը բնակէր. որուն Պալատին անունը տուած էին, որովհետեւ շինուած էր Պալատինեան լերան վրայ, ինչպէս Օգոստոսի և Տիբերիոսի պալատները :

Հռովմէական մեծութենէն մնացած աւելի քան յի մնար, բայց եթէ կործանելու մօտ մի քանի պատեր, և անուն մի՝ որ ո՛ր է կերպիւ կարողացած է երևելի լինել պատմութեան մէջ : Եւ ոսկայն, մինչդեռ մէկ առաւին, ժամանակին, այն անցյալ աւերիչն, աւելի կը յարգէ դարը քան թէ մարդկան մնացորդը. մեծամեծ աշխարհակալաց անիւնն կը խառնուի հողուն հետ, այնպէս որ անկարելի կ'ըլլայ զանազանել իրարմէ, և իրենց բնակութեանց աւերակները զարեւով կը պահուին՝ կարծես դեռ ցուցնելու այն տեղերը՝ ուր կը բարձրանային ժամանակաւ Ո՛վ ունայնութիւն մարդկային՝ հպարտու-

թեան : Կայսերաց անիւնը չեն զանազանուիր ամենայեւտին ռամկին անիւնէն, և շատ անգամ՝ մշակի մը բրիչն մեծ Թագաւորի մի ոսկերքը խորտակեց...

Այն օրուան հետեւեալ օրը, յորում Փլուրնիա ազատուեր էր ցանցամարտ Պարիսու ձեռքով, չափահաս մարդ մի կը հասնէր ի պալատն, որ անցնելով յիթիարի արձաններու զարդաբուած զաւթին միջէն, կանգ առաւ շքեղ սրահի մը մէջ խօսելու համար հասարակ զէմքով մարդու մը հետ, որք Դոմեախանոսի մտերիմ ազատապիր Պարթենոսն էր :

— Հո՛ն է, հարցուց նորեկն՝ գոց դուռ մը ցուցնելով :

— Այո՛, Ստեփանոս, հոն է և ըստ իւր սովորութեան կ'աշխատի զՀռովմ հանգստացընելու : Յիւրաի, աւելցուց յետոյ ծաղրական շեշտիւ, եթէ Կեսար ժամանակ մի ևս այսպէս առաջ երթայ, Հռովմայ քաղաքացիք շատ բարեբաղդ պիտի ըլլան, այլ ևս ճանձնեղէն չպիտի նեղուին :

Ստեփանոս ժպտեցաւ, յետոյ ռախց ծաղրին վրայ յառաջելով՝ սկսաւ լրտեսել զԴոմեախանոս զրան ճեղքուածներէն :

Կայսրն սրահին մէջ էր, ուր կ'անցունէր իւր անզբաղ ժամանակին մեծազոյն մասը, ինքզինքը անզուլթ զուարճութեանց տալով :

թէպէտեւ այլ ևս կենաց ցարնան մէջ չէր, սակայն իւր տոնական գեղեցկութիւնն զեռ կորուսած չէր, զեմքն կանոնաւոր էր, հասակն բարձր և վայելուչ. բայց բարակ շրթնեքով բերանն՝ ծաղրական բան մ'ունէր իւր մէջ։ Անձնասիրութիւնն շատ փաստած էր իւր ճաղատ լինելովը, ինչպէս նաեւ կ'աւանդէ մեզ Յօրնաղ, որ անարգական անուամբ զնա ճաղատն Ներոն կը կոչէ։ Իւր այտերն, ընդհանրապէս գունատ, թեթեւ մի կը գունատուրէին հասարակաց առջև խօսելու միջոց, և այս բանս առիթ կու տար իրեն պարծելու իւր համեստութեան վրայ մինչև իսկ ծերակոյտին առջև. սակայն իւր սովորութիւններն կը հերքէին պարկեշտ արտաքինը, և այն կարմրութիւնն, ինչպէս կ'ըսէ Տակիտոս, ամօթոյ ցոյց մ'էր, որ չէր կրնար ուրիշ կերպով 'ի յայտ գալ։

Որդի էր Վեսպասիանոսի՝ և եղբայր Տիտոսի, ո՛չ միայն բարեսրտութիւնը և ոչ միւսն ինչ որդւոյ մեծութիւնը ուներ։ Խիստ, անձնատէր, չափազանց ծոյլ. իւր բարձր աստիճանին յարմար լուս յատկութիւններէն և ոչ մին ուներ, այլ ընդ հակառակն օժտուած էր բռնաւորաց յատուկ տեսակ տեսակ արտերով։ Իւր երիտասարդութեան ատեն սիրած էր գիտութիւններ և գեղեցիկ զարկութիւնները. երբոր կայսր եղաւ, բոլորովին ձգեց զանոնք և զբաղեցաւ Տիբերիոսի յիշատակարաններով, անոր անգիծութիւնները ուսումնասիրելու։ Եթէ ճոխացուց պալատսան զրատունները, աւելի սրահները գեղեցկացնելու համար էր՝ քան թէ մտաւորական ուսմանց ճաշակ ունենալուն։

Ստեփանոսի դիտած սենեակն փորը էր, սակայն Հռովմայեցաց գեղի ճոխութեամբ զարդարուած։ Դոմետիանոս մէջտեղը կեցեր էր. ոսկեթեւ բանուած արմաւներով զարդարուած պատմունանին վրայէն. հագած էր ոսկեհիւս պարեգաւոր, զոր միայն յաղթականք կրնային կրել, նա բնաւ չէր հաներ այն զգեստը Դակիացուց վրայ տարած շինծու յաղթանաւ կին համար. վիզը երկարած, աչքերը սեւեռած պատին ջով կանգուն Ամենասայ (Minerve) արձանին վրայ. ի՞նչ կը դիտէր նա այնպէս անշարժ և այլայլած, ի՞նչ կը դիտէր, անձն մի, որ զայրած էր իմաստութեան շատ

տուածունոյն հակոյն վրայ, ուրախութեամբ ցնցելով իւր թափանցիկ փոքր թեկերը, առանց կասկածելու թէ մահն իրեն կը սպասէր։

Թանկարժ, Դոմետիանոս ղէպ 'ի արձանը վաղեց, և արագ բազիկ շարժում մի զործելով, վանեց փոքրիկ անասունը, որ թըռչելու միջոցին բռնուեցաւ կայսրի կիսախուփ ափին մէջ։

— Բռնուեցաւ, հէ՛, զոչեց նա ապուշ ծիծաղով մը։

Յետոյ, փրցուց անոր թեկերը, ծակեց զայն գնդաճեղով մը, և մարմարեայ սեղանի մը վրայ նետելով, զնաց զարանեցաւ ուրիշ մի որսալու, որ նոյն պահուն արձանին զըլթուն վերեւ կը թռչտէր։

Եթէ խորին դիմագէտ մի կարենար տեսնել, թէ ի՞նչպէս կը զուարճանար Դոմետիանոս այս ստահակի մը անվայել խաղով, անշուշտ պիտի մտածեր, թէ ինչպէս իւր կայսերական պալատը մտնող ճանճերուն՝ հաւասարապէս մարդկան նկատմամբ ալ անգով պիտի ըլլար, և պիտի չի սխալէր։ Երբեք։ Ներոնի պէս անպիտան, Կալիգուլայի պէս անկարգ, Տիբերիոսի կեղծաւոր անգիծութիւնն ալ ուներ, և երջանիկ կ'ըլլար ոչ միայն իւր զոհերուն մեռնիլը՝ այլ և անոնց արտասուաց հոսումը տեսնելով։

Զուարճութիւնն սակաւ մի ևս տեւեց, յետոյ Դոմետիանոս սեղանին մօտեցաւ, և իւր գնդաճեղով համրելով ճանճերը, բնաւ գահունակ ժպիտով։

Որտորդութիւնն յաջող անցաւ, քառասուն հաս սպաննեցի։ Միացածները վաղը։

Էւ քանի մի անգամ յօրանջելէ յետոյ, զնաց երկնցաւ հանգստեան անկողնոյ մի վրայ, աչքերը զոցած, մեղկօրէն ընկղմած կէս քնոյ մէջ, պղնձեայ եռտասնիներէն ելած քաղցր բուրուճները հոտոտելով։

Ստեփանոս աչքէ չի կորսնցուց զնա։

— Լճէ՛, Կեօարն կը միտիէ, բնաւ իրեն Պարթեւոս։ Ա՛հ, եթէ ամէն հռովմայեցի կարենար տեսնել զնա ինչպէս եռ կը տեսնեմ, ո՛ր և է երկիւղ անհեա պիտի ըլլար. վասն զի սա շատ նուաստ է իւր ազատագրելոց և դերեաց առջև։

— Ինչո՞ւ։

— Որովհետեւ զինքը շատ մօտէն կը տեսնեն :

Ստեփանոս իւր ցուցամատը շրթանց մեր-
ձեցնելով՝ լուովեան նշան ըրաւ իւր բարե-
կամին, վախնալով որ մի՛ գուցէ խօսակցու-
թիւններն լսուի : Նոյն միջոցին, Դոմեոխա-
նոս իւր ազատագիրը կանչեց :

— Պարթենոս, մտիկ ըրէ՛, ըսաւ, երբ
սա իրեն ներկայացաւ :

Պատրաստ եմ՝ հրամանացդ հնազանդելու,
Կեսար, պատասխանեց Պարթենոս խոնարհե-
լով :

Դոմեոխանոս պահ մի վարանեցաւ, բայց
աւելցուց,

— Կը ճանչնաս Կուռնելիա քրմուհին :

— Հանգուցեալ փլախոս Սարինոսի գուա-
ւորը. այս՝ կը ճանչնամ :

— Լաւ, Կուռնելիա ինծի շատ հաճոյ
անցաւ. կ'ուզեմ որ նա ըլլայ... Թերեւս
կայսրուհի :

Այս խօսքերս ըսելով ոտքի ելաւ, դէմքն
ոգեղորում, և սենեկին երկայնութեամբ սկսաւ
քայլել : Պարթենոս իրեն նայեցաւ և լսեց,
որովհետեւ իւր տիրոջ պէս ապականալ ըլ-
լալով հանդերձ, գաղտնի գզուանք մը կը
գզար վիստայի քրմուհւոյ մի վրայ այսօրի-
նակ բան մը լսելուն համար :

— Ըսածս չի լսեցիր, ըսաւ կայսրն ա-
նոր զիմաց կենալով :

— Կեսար, հրամայեցէք և կը հնազանդիմ,
պատասխանեց Պարթենոս մեղմ ձայնով
մինչև զետին խոնարհելով :

— Հրամայելիք բան չունիմ, պարզ խո-
հաւդ մ'էր ըսածս : Ձեռն կրնար ինձ միջոց
մը ցուցնել՝ ինչպէս ուրիշ շատ անգամ :

— Այն ատեն խնդիրն Վեստայի քրմ-
մուհւոյ մի վրայ չէր, և հսովմէական օրէնքն
մահուան կը դատապարտէ...

— Լու՛, հետս այլպէս մի՛ խօսիր, ի՛նչ
բանի կու գան օրէնքները. խօսքը կարեց
կայսրն ոտքը դետին զարնելով :

Դարձեալ երկնցաւ անկաշնոյն վրայ, և
աւելցուց աւելի հանդարտութեամբ.

— Այս իրիկուն, մութ ատեն, հետս
Վեստայի տաճարը պիտի գաս. կարելի է
թէ չի տեսնեմ զԿուռնելիա, սակայն պիտի

չանամ իրեն հանդիպիլ... Վաղը կ'երթամ
չատուածուհին պատուելու... Միակ անձն
որ ինձ քիչ մը վախ կ'ազդէ, է կայսրուհին,
մասնաւէտ մի՛ վեր կը լրտեսէ զիս :

— Ազատուհին զքեզ շատ սիրելուն հա-
մար կասկածոս է և նախանձոս :

Դոմեոխանոս յօնքերը ամփոփեց. շատ չէր
հաւատար Դոմեոխայի սիրոյն. բայց անբա-
ցատրելի զգացում կը կապէր զինքը այն
կնոջ հետ, որ իրեն հետ ամուսնանալու հա-
մար ձգած էր իւր առաջին ամուսինը, անոր
համար կայսրը կը վախնար անոր բարձրութե-
նէն : Իւր այլաշխարհիւնն, որ պահ մի հան-
դարտած էր, աւելի սասակացաւ Պարթենոսի
վերջին խօսքերէն :

— Վերջապէս, ըսաւ վայրկեանական լուա-
թենէ յետոյ, առանց ծերակուտին և ժողո-
ւրդեան ս'վ է Դոմեոխա... Բաց յաստի
ծերակոյսն արգելք չէ կարող լինել Կուռնե-
լեայի հետ ամուսնանալու : Մի՛թէ ես չեմ
Դակիացիները և Գերմանները նուանողը,
մի՛թէ իմ քաջութեամբս չէր, որ հռովմէա-
կան արծիւներն բարբարոս ազգերը ընկճե-
ցին : Գալով ժողովուրդեան, նա կը սիրէ հան-
դէսները, և արդէն իսկ իմ ծախրովս բազ-
մապատկեցի անոնց թիւը, աւտի, քանի որ
ես զինքը կը գուարճանցնեմ, թո՛ղ հանդիսս
ձգէ զիս :

Պարթենոս դեռ եւ լուռ կեցած՝ կը մը-
տածէր կայսրն խօսքերուն վրայ, կը մտածէր
այն շինծու յաղթութեանց վրայ, որով կը
պարծէր, մինչդեռ ստիպուեւր էր ամօթալից
հաշտութիւն մ'ընելու Դակիացուց հետ, և
որ աւելին է, ստիպեւր էր զծերակոյտը՝ որ
յաղթանակի հանդէս ընէ իրեն համար :

— Ի՛նչ կը մտածես, հարցուց Դոմեոխանոս,
աղաատագրին լուովեանէն զարմացած :

— Կը մտածէի, Կեսար, որ կայսրու-
թեանդ սկիզբը, սնտոի կասկածի մը համար,
մահուան դատապարտեցիր Հոկիելլանտէ և
Վերոնիլլա քրմուհիները, պատասխանեց Պար-
թենոս, վախէն համարձակութիւն առած,
քաջ գիտնալով որ Դոմեոխանոս իւր անուամբ
զործուած ոճրին համար իւր արբանեակները
կը դատապարտէր, որպէս զի բաղրովին ա-
նոնց՝ վրայ ձգուի յանցանքը :

— Հոկկեյլանտէ և Վերոնիլլա ինձ հա-
նոյ չէին, ըստ ձեռքերը շփելով, և սակայն
եթէ կը յիշես, անբացատրելի վեհանձնու-
թիւն մ'էր ըրածս, ձգելով որ ուղածնուն
պէս մեռնին: Ահա արևն դեռ նոր իւր շըր-
ջանին կէսը հասաւ... ո՛հ, ի՛նչ դանդաղ և
միօրինակ կ'անցնին ժամերն... Այս առաւ-
տօտեան որսորդութիւնն յոգնեցողիչ եղաւ,
օ՛ն ուրեմն, քիչ մի շարժիլ օգտակար պիտի
ըլլայ, կ'ուզեմ գաւիթ ելնել:

Եւ Պարթենոսի հետ դուրս ելաւ:
Հազիւ թէ հեռացաւ, արձանի մը ետեւ
պահուած դռնակ մը կամացուկ մը բացուելով
երկու կանայք ներս մտան: Ասոնցմէ մին էր
Դոմետիա Ալքստուհին, միւսն փլաւիա Դո-
միտիլլա, կայսեր քրոջ աղջիկն:

Դոմետիա զարմանալի գեղեցկութիւն մ'ու-
նէր: Հագած էր ծիրանի եղբրքներով զգեստ
մը, վրային այլ երկայն վերարկուն՝ որ ոս-
կեայ օղակով բռնուած էր ուսին վրայ: Ը՛ակ-
տին վրայ բարձրացած սեւաւ և առաս մա-
զերն փոքր խոպույթներով պսակ մի կը կազ-
մէին, պարանոցն զարգարուած էր անգին
զոհարներով: Իսկ փլաւիա Դոմիտիլլայի հա-
զուտն ամենապարզ էր:

Կայսրուհին արագութեամբ սենեկին մէջ-
տեղ յառաջացաւ, և կատաղութեամբ ոսքը
գետին զարնելով դուչեց:

— Ելի՞դ ամէն բանի տեղեակ է: Զգու-
շացի՛ր, Դոմետիանոս, այլ չեմ կրնար քեզ
համբերել:

— Հանգարե՛, քոյր իմ, ըսաւ Դոմի-
տիլլա քաղցր ձայնով:

— Դո՛ւ միշտ հանդարտութեան վրայ կը
խօսիս, զո՛ւ որ սիրելի ես ամուսնոյդ:
Կը տեսնուի որ չես լսած կայսեր խօսքերը,
անօրէնը կ'ուզէ Վեստայի կուսանաց միոյն
հետ ամուսնանալ:

Դոմիտիլլա այս բանիս զարմանք չի յայտ-
նեց:

— Ո՛չ թէ իւր սիրոյն առարկայն է զիս
սարսափեցնողն, այլ նոյն ինքն այդ սէրն,
ստեղծուց նա, որովհետեւ ո՛ր և է վատ սէր
ծանր սխալ մ'է:

Դոմետիա չի պատասխանեց, բայց իւր
գէճիկն դժկամակութիւնը լաւ յայտնեց թէ

չատ չէր ախորժեր Դոմիտիլլայի բարոյակա-
նին: Անեկէին մէջ պահ մի մեռելային լու-
թիւն տիրեց. ապա զայն ընդհատելով նախ
փլաւիա,

— Քեզ հետ ես այլ կը ցաւիմ՝ զժբաղդ կու-
սին վրայ, ըսաւ Դոմետիանոսի կողակցին՝
անոր ձեռքը սեղմելով:

— Անշուշտ կը ճանչնաս զնա:

— Անունն անգամ չեմ գիտեր:

— Շատ լաւ, եթէ կ'ուզես ուրեմն ա-
նոր անունն գիտնալ՝ է Կուսնելլա Սարքիսա:

— Փաւստոլայի դուստրը, զոչեց Դոմի-
տիլլա տոգտնելով:

Եւ իւր այլալուծեան մէջ մոռնալով Դո-
մետիայի ներկայութիւնը, և ձեռքերը միացը-
նելով մըմնեց:

— Որդի՛դ Աստուծոյ, պաշտպանէ՛ զիս,
որպէս զի կարենամ զնա ազատել:

— Ի՛նչ է այդ նոր աստուածութիւնը զոր
յօգնութիւն կը կոչես իմ առեւելոյս, հաւ-
ցուց կայսրուհին նեղսրտութեամբ:

Դոմիտիլլա չի լսեց, կը մտածէր Կուս-
նելլայի վրայ, մտքէն կ'անցնէր թէ Անի-
կետոս այս ամէն բաներս կրնար իմացնել
իրեն, և առանց ևս ուշ գնելու կայսրուհոյն,
անմիջապէս ելաւ սենեկէն:

— Թշուա՛ս Դոմիտիլլա, ժամանակէ մի
վեր խելքը դուրս չէ. սարօրինակ և ան-
հասկանելի բառեր կը փախին շրթունքնե-
րէն, ըսաւ Դոմետիա գլխովից շեշտով: Բայց
ի՛նչ շահ ինձ ուրիշները հողալէ, ուրիշ մը-
տածմունքներ կը տանջին հոգիս... Այլ զիս
չես սիրեր, ո՛վ Դոմետիանոս, բայց ես չեմ
ուզեր արտաքսիլ պայտաւդ: Կը ճանչնամ
սիրտդ և չեմ վախնար քեզմէ:

Յետոյ զղաձգարար խնդալով՝

— Քրմուհի՛ ըսաւ, գեղեցկութիւնդ գե-
րեզմանի մը մէջ պիտի խամբի, եթէ ականջ
կախես էրկանս շողմիչ բառերուն: Անտա-
րակոյս չես զիտեր որ Դոմետիանոս իւր գա-
ւակիցները կորսնցնել սովորութիւն ըրած է:

Այս խօսքերս արտասանելով, միշտ բար-
կուղիւմէր, մօտեցաւ սեղանին, և մեռած
ճանճեր տեսնելով:

— Տեսէ՛ք, ի՛նչ զբաղմունքներով կ'անցնէ
իւր ժամանակը աշխարհիս տէրն, որ միշտ կը

պարծի իւր ծիծաղաշարժ յաղթանակներով,
ըսաւ դառնութեամբ: Խեղճ Հոռով, մեծու-
թեանդ փայլն օր ըստ օրէ կը խաւարի, գը-
լուկդ Տիրեբրիոսի և Ներոնի անպթութեանց
առջև խոնարհելէդ ի վեր:

Ծանկարծ խօսքը ընդհատեց, գունատեցաւ
և սարսափահար սկսաւ իւր շուրջը դիտել:
Դոմիտիանոսի ոտնաձայնն կը լսուէր. կայս-
րուհին հազիւ ժամանակ ունեցաւ փախչելու,
որովհետեւ, ճիշդ այն պահուն յորում գուն-
իւր վրայ կը գոցուէր, Դոմիտիանոս, խոնջ
իւր շրջապայութենէն, ներս կը մտնէր ան-
կողնոյն վրայ երկնայալու համար:

Երկար տտեն այնպէս մնաց, անշուշտ
պարսաւելի մտածութեան մէջ ընկղմած: Երբ
արեգական յետին ճառագայթներն կ'անհե-
տանային անհուն հորիզոնին ետև, իւր նըն-
ջելու սենեակ գնաց, հանեց հագուստները, և
ինքզինքն յանձնեց իւր գերեաց, որը անու-
շահառ իւզերով օժեցին իրեն մարմինը, ի-
րիկուան սեղանին համար ճակատին օտար
երկրի ծաղկներէ հիտուած պոսկ մի զնելով:

Դարձեալ հագուելով, սեղանատուն անցաւ:
Աչնիւ փայտէ կլոր սեղան մը, փիղ մը
ներկայացնող փղոսկրեայ մէկ ոտքի վրայ
յենած, սեղանատան մէջտեղ գրուած էր:
Ճերմակ բրդէ զորք մի սփռուած էր վրան,
և առաջին սպասն, որ Պիւթագորի ամենա-
եռանդուն աշակերտին ախորժակն անգամ կրը-
նար բերել, կը շրջապատէր զեղին մարմա-
րեայ արձան մի և Սագոնատայի մեծ հողա-
մանները որ կը պարունակէին Քիոսի և ֓ա-
լերնիոյ անոյշ գինիները: Անկողինն արծա-
թազարդ փղոսկրեայ էր ծիրանի բարձերով.
կայսրն մեղկութեամբ տարածուեցաւ վրան,
և անտարբեր աչքը նայեցաւ իւր առջև դրուած
համեղ մսեղէններուն: Երբ ամեն բան դի-
տեց, նշան մ'ըբաւ, և սպիտակագգետ աւ-
ծաղկապսակ բազմաթիւ գերիներն փութացին
վերջնէլ առաջին սպասը երկրորդը բերելու
համար:

Դոմիտիանոս ո՛ր և է կերակրեղէնի ձեռք
չի դպցուց. սնտոի հպարտութեամբ իւր զըլ-
խաւոր ճաշը առաւօտուն կ'ընէր, որպէս զի
հրաւիրեալք իւր սակաւապիտուկները զովեն:
Արդ, որովհետեւ ուզած էր մինակ ըլլալ այն

իրիկունը, որպէս զի մտածմունքը չի խանգա-
րեն, սեղանն երկար չի տևեց, հազիւ կայսրն
աչք մի նետեց երկրորդ սպասին վրայ, և զայն
այլ վերցնելով երրորդը բերին: Արմաւներ,
նուշեր, պիստակներ և եղանակին յարմար
պտուղներն ճարտարութեամբ շարուած, սիրուն
տեսք մը կ'ընծայէին: Դոմիտիանոս մի բանի
նուշ կերաւ, շրթանց մօտեցուց իւր քաղկե-
զունեան փառաւոր բաժակը, և իբր ըրած աշ-
խատութենէ մը յոգնած, ինկաւ բարձերուն
վրայ և աչքերը զոցեց:

Գերիներն՝ անշարժ կեցած՝ շնչառութիւն-
նին կը բռնէին կայսրն թունը չի խանգարե-
լու համար: Սակայն նա չէր քնանար, չար
խորհուրդները իւր միտքը կը յոգնեցնէին.
ուստի քիչ մը յետոյ ելաւ Պարթենոսի հետ
խօսելու՝ զոր կանչել տուեր էր:

Մէկ ժամ վերջը, երբ վերջալոյսն տեղի
տուաւ մութ գիշերուան, Ստեփանոս, սպա-
սարկուն, որ իւր սիրուհոյն հրամանաւ ըզ-
կայսրը կը լրտեսէր, տեսաւ անոր պալատէն
ելնել և հեռանալը Պարթենոսին հետ:
Կայսրն ընտանութեամբ յենած էր իւր մը-
տերմին բազկին. երկուքն ալ լակեանա (la-
cerna) կոչուած մեծ վերարկունքու մէջ
փաթթուած էին. կայսրն միշտ մի և նոյն
վերարկուն կ'աւնայր վրան, երբ չէր ուզեր
ճանչցուիլ:

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԱՆԻԿԵՏՈՍԻ ՏՈՒՆԸ

Աշան գեղեցիկ երեկուն մ'էր: Անմայ
երկնից վրայ աստեղք կը ցոլային, երբ Դո-
մեաիանոս և Պարթենոս հեռացան վեստայի
բակէն, ուր պահ մի կանգ առած էր կայսրն
զնուունելիա շրջապատող պատերը դիտելու:
Դոմիտիանոս երազ երազ կը քալէր, առանց
գնացած տեղոյն ուշ գնելու, իրմէ անբաժան
էր Պարթենոս, որ կ'անիծէր իւր սրտէն
կայսրական քմահաճոյքը՝ որ ստիպեր էր
զինքը դատարկ որովայնով Պալատինեան բըլ-
րէն հեռանալու:

Անցան վերարքեան հրապարակէն, և քիչ

մ'այլ քաղել յետոյ, Սերվիոս Տուղդոսի Սպրտական Բաղդին նուիրուած տաճարին առջև հասան:

— Ո՛վ Բաղդ, յաղող եղբի մեզ, գոչեց Դոմետիանոս՝ գաւթին յոնիական տասն և մէկ տեանց նայելով, որք տաճարին պարզ և գեղեցիկ ճարտարապետութիւնը դուրս կը ցաթկեցնէին:

Յետոյ ճամբան առաջ տարաւ և իւր ազատագրոյն դառնալով,

— Կուռնելիայի ընտանիքը կը ճանչնաս, այնպէս՝ չէ՞, ըսաւ:

— Փլաւիոս Սարինոսի ազատագրերէն մին բարեկամն ըլլալով՝ շատ անգամ ինձ տեղեկութիւններ կու տար իւր տեարց վերայօք: Կուռնելիա ոչ հայր ունի և ոչ մայր. Փլաւիոս երկար տարիներէ ՚ի վեր մեռած է, և Փաւստոյա իւր դստեր վեատեան կու տանաց կարգ դասուելէն մի քանի ամիս վերջը մեռաւ: Դեռատի օրիորդն ազգական մը միայն ունի:

— Անունն ի՞նչ է:

— Սեքստոս Սարինոս:

— Կը ճանչնամ գինքը: Ուշ կամ շուտ, պիտի կարեմ անոր ոսկեղինիկ թեւերը, որպէս զի շատ չի թռչտի իմ շուրջս:

Կերպին շատ չեմ հաւնած, և աչքերուն մէջ այնպիսի յանդգնութիւն մը կը ցոլայ՝ որ զայրոյթս կը դրդէ:

Այս խօսքերս բռնել յետոյ, Դոմետիանոս ետ դարձաւ, և ձեռքը բերնին տանելով՝ իբր հրամեշտի ողջոյն, զէպ ՚ի Պալատինեան կամուրջը դիմեց:

Այս կամուրջս շատ հին էր, և շինուեցաւ փուլլիոսի և Եմիլիոս Լեպիդոսի հիւպատոս ընտրուելէն յետոյ: Ետնոյս կուսակիցք կ'ուզէին որ կամուրջն Եմիլեան կոչուի, այլք՝ Սեռատորի: Բայց Պալատինեան անունն աւանայաւորմաթեցաւ:

Մարդ մը, կամրջին պատին յենած, Տիրերիսի զեղնագոյն ալիքները կը դիտէր: Նօրեկներուն ոռնաձայնէն գլուխը դարձուց, և որչափ որ մթութիւնը կը ներէր՝ սկսաւ հետաքրքրութեամբ դիտել զանոնք, և տեսաւ որ բարձրահասակ երրորդ անձ մը առջի երկուքին կը հետեւէր:

Ան պահուն յորում Դոմետիանոս և Պարթենոս կամրջին մէջտեղն կը հասնէին, ուրիշ գիշերային շրջագայող մը, որուն քաշուածքէն յայտնի էր գինով մ'ըլլալը, շիտակ զէպ ի ասոնց կը մօտենար և կայսրն ուրիշին ճամբայ տալ չէր վարժած՝ առանց շեղելու շարունակեց ճամբան՝ յուսալով որ անժանօթն մէկդի պիտի երթար իրեն չի դարնուել համար: Բայց գործն այսպէս չեղաւ, նորեկն բազուկով այնպէս ուժով մը հրեց զկայսրը՝ որ քիչ մնաց գետին կ'ինկնար:

— Տե՛ղ տուր ինձ, գոչեց խղրուած ձայնով, չե՛ս տեսներ, արդէն գլուխս կը գառնայ, և եկեր ճամբուս վրայ տնկուեր արգելք կ'ըլլաս:

Թէպէտե Դոմետիանոս թուլացած էր ծուլութեամբ, սակայն բարկութենէն բոլոր իւր կորովը վերստացաւ: Գետին գլորեց եղկելին որ հագիւ կարող էր ոտքի վրայ կանգուն կենալ, և դաշոյնն առաւ դարնելու համար, բայց զայն անշարժ տեսնելով,

— Գետը նետէ՛ այս անպիտանը, ըսաւ տառն անզբաւթեամբ. թո՛ղ երթայ պատմէ Պղուտոնի թէ ի՞նչ ուժով զարկաւ ինձ:

Պարթենոս ծռեցաւ, և վեր վերցնելով եղկելին՝ մէկ կողման մօտեցաւ իւր ծանր բեռան հետ. բայց նոյն պահուն, բարձրահասակ մարդն որ կայսեր ետեւէն եկած էր, վրան յարձկեցաւ, սեղմեց անոր կողորդը և ստիպեց որ վար զնէ իւր բեռը ինքզինքը պաշտպանելու համար:

Ահաւոր կոխ մ'էր որ սկսաւ. ՚ի զուր Պարթենոս ջանաց իւր դաշոյնը ձեռք առնուլ, բայց հակառակորդն ժամանակ չի ձգեց: Դոմետիանոս կուլին ցուրտ հանգիստես մ'էր: Քաջատուութիւնն աշխարհիս իշխողին առաջին յատկութիւնն չէր, այս պատճառաւ, փոխանակ իւր ընկերով օգնելու, կամաց կամաց հեռացաւ, սրտանց անիծելով շատուածները և իւր շուրջը օգնութեան կանչելու մէկը փնտռելով: Բայց կամուրջին մօտ ոչ ոք կարայն անձն, որ սակաւիկ մ'առաջ գետը կը դիտէր՝ պահուրտած էր քիչ մ'անդին, և Դոմետիանոս, փոխանակ կուլին տեղը դառնալու, վազելով փոխաւ առանց մտածելու իւր ազատագրին վրայ՝ որուն ինչպէր տեսեր էր:

Պարթենոս, զօրաւոր հարուած մ'ընդունելով քունքին, անշարժ փռուած էր անծանօթին քով, որ քիչ մնաց կայսեր անգթութեան զոհ պիտի երթար, յաղթականն անտարբերութեամբ երկուքն ալ կը դիտէր։ Յանկարծ, մէկը զարկուելու ռափն, և լսեց մեղմ ձայն մը՝ որ ականջէն կը փափար։

— Կամաց, եղբայր. մէկը ազատելու համար հարկ չէր միան սպաննել։ Արդ, օգնէ ինձ. տեսնենք պիտի յաջողինք զանոնք կենդանացնել։

— Ի՞նչ բանի կու գայ մեռած կամ ողջ լլլալնին. ժամանակն ուշ է և անոր տէրն չեմ։ Երկաթեայ լուծ մը կը կրեմ որ ինձ անտանելի է։

— Տէրդ չի նեղանար եթէ քիչ մ'ուշանաս, քանի որ հրաման տուեր է որ զուրս ելնես, ո՞վ Պարիս։

— Միտնա ինչէն դիտես, ըսաւ սուսբամարտն զարմանալով։

— Կը տեսնուի որ, աչքերդ իմիններուս պէս՝ մութին վարժ չեն, անոր համար զիս չես ճաննար, այս ալ կայ որ մէկ անգամ միայն տեսած ես զիս։

— Ո՞վ ես դու ուրեմն... խօսէ, կրկնեց, Պարիս, անհամբերութեամբ։

— Փլորոնիայի մօրեղբայրն։

— Ամփիթատրոնի ծերունի՞ն։

— Այո՛, որ և Անիկետոս կը կոչուի... բայց փօռ խօսքերով ժամանակ չի կորսնցընենք, քանի որ մեր նմանեաց մին մահուան վտանգի մէջ է։

Անիկետոս Պարթենոսի քով ծուրը դնելով ձեռքը սրտին տարաւ անոր բարախումբերը համբելու։ Եոյն պահուն ժողովրդական դասէ մարդ մը՝ կանթեղ 'ի ձեռնի մօտեցաւ ըզգուշութեամբ, կարծես կորուսեալ բան մը կը փնտռեր։ Երբ երկու մարմինները տեսաւ, ազադակ մ'արձկեց և փախաւ։

— Փախի՛ր, Պարիս, ըսաւ այն ժամանակ Անիկետոս ոտքի ելնելով։

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ, ինչո՞ւ վախցար։

— Որովհետեւ վիրաւորած անձը Պարթենոսն է։

— Արդէն դիտէի, պատասխանեց սուսբամարտն սառնարտութեամբ։

Եւ մթութեան պատճառաւ իւր դիմաց վրայի ժպիտն չի տեսնուեցաւ։

— Պարթենոսի ընկերն անշուշտ կայսրն էր, առաջ տարաւ Անիկետոս զողովուն ձայնով։

— Բուխնդակ Հռովմայեցոց միջէն, միայն Գոմետիանոս իւր մտերիմը չի պաշտպանելու վատութիւնը կրնար ունենալ։

Ուրեմն ինքզինքը մտածէ, եթէ կայսրն զգեց ճանչցաւ կորսուած ես։

— Ես չեմ փախչիր, վասն զի եթէ Գոմետիանոս իմ մահս կ'ուզէ, դիպաւ կրնայ զիս գտնել։ Կարծես թէ կը սերեմ կենանքս, այս գերաւայ տառիւի կենանքը, որ կը ստիպէ սպաննել իմ նմանս անկեց չի սպաննուելու համար։ Ա՛հ, կենանքս շատ յարգի պիտի ըլլար, եթէ անցունէի հայրենեացս ազատ անտառաց մէջ. հոս՝ անտանելի բեռ մ'է ինձ համար։

— Հանգարտէ, բարեկամ. այն որ կը բարձրացնէ զաղքատը տղմին միջէն՝ իշխաններու և թագաւորներու հաւասարելու համար, կը գթայ վրադ, և իմ և եղբարցս աղօթքով իւր շնորհքն կը լուսաւորէ զգեզ... ոչ մահուանէ պէտք է վախնալ և ոչ ալ զայն փնտռել. բազկացդ մէջ սոս այն որ ազնաւտեցիր և հետս եկուր։

Թէպէտեւ ծերունայն ձայնն շատ քաղցր էր, սակայն մէջն այնպիսի հրամայողական եղանակ մի կար՝ որ Պարիս տղու պէս հրնազանդեցաւ։ Վար ծոռելով վերացց վիրաւորեալը և պատրաստ էր Անիկետոսի հետեւելու։

Երբունին քանի մը քալլ առաւ, յետոյ ետ դառնալով մօտեցաւ Պարթենոսի։

— Չեմ կրնար թողուլ զայս, ըսաւ։ Խաչափայտին վրայ գամուած Տիրոջն խօսքերն թշնամացս ներել և զիրենք սիրել կը պատուիրեն։

— Մի՛ օգնիր իրեն, Անիկետոս, եթէ երկուքիս այլ կորուստը չեմ ուզեր, քոչեց Պարիս։

Երբունի քրիստոնեայն պահ մի մտածեց։

— Իրաւունք ունիս, ըսաւ, ազատագիրն, լոկ թմած լինելով՝ քիչ ատենէն խեղճ զուխը կու գայ։ Եթէ իմ առնաւ տանիմ,

իբր վարձատրութիւն իւր կեանքը ազատելուս
զիս պիտի մատնէ, և պէտք չէ որ պաշտօնս
շուտ լինայ: Ե՛րարամարեմ մահը, բայց
զեռ նոր ձեռք առի արօրը՝ որ ցամաք երկրի
մը վրայ մեծ դժուարութեամբ պիտի բանայ
իւր ակօսը: Մարտիրոսութենէ պիտի չի
փախչիմ, բայց զայն պիտի չի փնտռեմ
այլ, քանի որ զեռ շատ հոգեղ պէտք է
ցուցնեմ երկնից ճամբան:

Վեր վերցուց զՊարթեւոս, պատին կոթըն-
ցուց, վրան ձգեց վերարկուն, և սկսաւ ըսել:

— Թո՛ղ ամենակարողն Աստուած գթայ
այս անթիւ ռճիրներով արատաւորած մար-
դուն. թող ուղղէ՛ անոր սիրտը և իւր բար-
կութեամբ չի պատուհասէ զնա: Հիմակ եւ
տեւէս եկո՛ւք, Պարիս:

Երեւոնին մեծաբայլ հեռացաւ. սուսերաւ
մարտն իւր ծանր բեռով քովէն կը քալէր:
Էտ դարձան, Ալեքսիան Բաղդի, Վեստայի
և Անահայ տաճարներուն առջևէն անցնե-
լով: Աւելի վեր ելնելով Աւենտինեան բլու-
րէն, կողմնակի ճամբայ մը բռնեցին և քիչ
ժամանակէ հասան այն անշտն արտաքինով
մեծ տուններէն միոյն առջև, որք կղզիք (In-
sulae) կը կոչուին, և զորս ազնուականներն
աղքատաց վարձու կու տան:

Անիկետոս դուռը բաղինց, և ահա իսկոյն
դուռը բացուեցաւ, և ժողովրդական տարազով
օրիորդ մը տեսնուեցաւ, ձեռքը հողէ կան-
թեղ մը բռնած:

— Շատ ուշ կու գաս, հայր իմ, ըսաւ
նա երկչոտ ձայնով:

— Փլորոնիա, թշուառ մի կը բերեմ քեզ, որ
խնամեցդ կարօտ է, պատասխանեց ծերունին:

Փլորոնիա կանթեղը վերաւորելոյն մօտե-
ցուց, բայց բաց ի սուսերամարտին ուսին
յենած սեւ և գուռ մազերէ ուրիշ բան չի
կրցաւ նշմարել:

— Բարի եկար ազատածիդ տունը, եղ-
բայր, ըսաւ նա ճանչնալով զՊարիս:

Պարիս գլուխը խոնարհեց, և Անիկետոս
աւելցուց.

— Փլորոնիա, դուտոր իմ, զմեզ այն
խուցը տար ուր մեռաւ մայրդ:

Փլորոնիա դէպ ի գաւթի՞ք սկսաւ երթալ,
ծերունին և սուսերամարտն ալ ետեւէն:

Անիկետոսի տան գաւթի՞ք տխուր միճակի
մէջ էր. խոտն բուսած էր քարայրատակին
բացուածքներուն միջէն, բաղեղն և կաղնակ
(acanthé) մարմարեայ սեանց վրայ սիրուն
զրասանքներ կը կազմէին:

Փլորոնիա դուռ մը բանալով՝ ցած և նեղ
խցի մը մէջ մտաւ, որուն պատերն կրով
ձերմկցած էին և յատակն փոքր քարերով
զարդարուած: Անկէց անցնելով ուրիշ խուց
մը մտաւ, առաջինէն աւելի պղտիկ՝ թէպէտ
և անոր շատ նման. ուսիից կը բուրբէր խնկի
անոյշ հոտն. ասոր զարդերն էին՝ սպիտակ
լաթով ծածկուած խորան մը, քնանալու ան-
կողին մը և կոտրած սիւն մը՝ որուն վրայ
զրուած էր հողէ կանթեղ մը:

Տխրութիւն և մաղձառութիւն նկարուեցաւ
Փլորոնիայի դիմաց վրայ՝ երբ սեմէն անցաւ.
— Ահա հոս մեռաւ սրբակեաց մայրս,
ըսաւ Անիկետոսի, ո՞վ է հոս բերածդ:

— Թշուառ և խնամեց կարօտ, մարդ
մ'է, ըսաւ ծերունին յանդիմանողական
շեշտով:

Օրիորդն, գլուխը ծռելով քանի մը խօս-
քեր թղթովեց:

Սոյն միջոցին Պարիս անկողնոյն վրայ
դրած էր վիրաւորեալը, և բաւական ժամա-
նակ զնա դիտելէ յետոյ, գթալից կերպով
ըսաւ.

— Կարծեմ մեռած է:

Անիկետոս շտապով առաւ Փլորոնիայի
ձեռքէն կանթեղը և մօտեցաւ որ զննէ հի-
ւանդը:

— Աստուած իմ, գոչեց նա, եթէ չեմ
սխալիր, այս Սեքստոս Սարինոս պատրիկն է:

— Սեքստոս, մանկութեանս ընկերը,
ըսաւ Փլորոնիա, հայր, վիրաւորուած է, ա-
ւելցուց յուզեալ ձայնիւ:

Եւ երիտասարդ Պատրիկին մօտենալով,
ձեռքովը մէկդի ըրաւ վէրքը ծածկող արիւնա-
թաթաւ մազերը:

— Հարուածն մահացու չէ, դուտոր իմ,
Սեքստոս մարած է միայն, զնա սպեղանին
և փաթեցնեց բեր:

Դեռատի օրիորդն հեռացաւ և շուտով եւ
կաւ՝ բերելով բիւրեղեայ անօթ մը՝ որուն
մէջ բազմաթիւ փոքր սրուակներ կային: Ա-

նիկեոս պատրիկին ձակտին վրայ զօրաւոր դեղէ մը քանի մի կաթիլ կաթեցնելով, աւրեան առատութեամբ վազեց, յետոյ փլուռնիա լուսաց վերջը և խնամքով պատեց զայն։

— Մնաս բարեաւ, Անիկեոս, հարկ է ափիթատրոն վերադառնամ, ըսաւ Պարիս, իւր ներկայութիւնն անօգուտ դատելով։

— Մերունին չի պատասխանեց, սեան վրայէն առաւ կանթեղը, վառեց զայն, և հիւանդը փրորոնխայի հսկողութեան յանձնելով Պարիսի հետ գուրս ելաւ։

— Ներէ՛ ծերունայ մի անգագոսնապահութեան, ըսաւ գաւթին մէջ կանգ առնելով, ի՞նչ պատճառաւ Պարթենոսի կը հետեւէիր։

— Պարզ հետաքրքրութեան համար։

— Բայց ի՞նչպէս իրիկունները դուրս կրնաս ելնել։

— Ափիթատրոնի պիտաւորն որ կը սիրէ զիս, երբեմն այդ առանձնաշնորհը կ'ընէ ինձ։ Ա՛հ, չես կրնար գուշակել ի՞նչ աւարտութիւն կը զգայ սիրտս երբ ուզած կողմս կ'երթամ։ Այն ժամանակ կը մոռնամ երկաթեայ լուծը որ կը կաշկանդէ զիս, և այլ ևս չեմ անի ծեր բաղդը, որ զոմանս տառապանաց կը դատապարտէ՝ զայն աշխարհիս ամեն բերբաւնաց։

Այն ժամանակ կը ժպտիմ անկողնակալ բնութեան որ ստեղծեց արեւը ամենուս համար, և որ չարգիլէր որ թշուառ մի չի սքանչանայ իւր հրաշալեաց վրայ։ Բայց այս երշնակութիւնս շատ հազուադիւտ է, այս գերագոյն ուրախութիւնն ստէպ չէ արուած խեղճ գերայն... Ո՛հ, ճակատագիրն անգութ է և իւր հրամաններն անիրաւ։

— Ծակատագիրն Աստուած է, և իւր հրամաններն, թէպէտեւ անթափանցելի, սակայն արդար և սուրբ են, ըսաւ Անիկեոս խստութեամբ։ Եթէ կեանքդ միշտ տեւելու ըլլար՝ այն ժամանակ միայն իրաւունք ունէիր զանգատելու, ո՛վ Պարիս. բայց կեանքն աւրագութեամբ կը սահի, և յաւիտեական եւրանութիւն մը կը պատէ անոնց, որք նեղուիլ դիտեն։ Ամենակային առջի ո՛չ թաւառ կայ, ո՛չ թաղուհի և ո՛չ սարուկ։ Ազատութիւն շատ լաւ է, բայց չղթմաներն նուազ ծանր կը թուին, երբ մտածենք որ

հոգին միշտ ազատ է, և թէ երբ ուզէ կըրնայ պանալ առ Աստուած։ Մի՛ նախանձիր մեծամեծաց և երկրիս հարստաց կարծեցեալ երշնակութեան վրայ, որովհետեւ, վերջին դատաստանի օրը, երբ գտնուին Աստուծոյ գահոյից առջև, գատապարտելոց նշանը պիտի փայլէ անոնց մեծամասնութեան ձակտին վրայ։ Արդար է Աստուած, և ամենահօգոր կայսրն, եթէ առաքինի չէ, շնորհք պիտի չի գտնէ իւր առջև, մինչդեռ ամենանուստ գերին, եթէ քաղցր և խոնարհ էր սրտիւ, ընտրելոց կարգը պիտի դատուի։

Լուսինն որ մեղմիկ հորիզոնին վրայ կը բարձրանար, իւր արծաթափայլ ճառագայթներով կը լուսաւորէր գաւթին սիւնները և ծերունայն դէմը, որ ճակատը վեր բռնած, աչքերն ներշնչեալ և դէպ ՚ի երկինք ուղղած իսրայէլի մարգարէ ու՛րէ կերծած որ փրկչին զայնաւոր կը նախատեսէ։

Պարիս աւշած՝ երեսը կը նայէր. քրիստոնէին աստուածային ճարտասանութիւնն իւր սիրտը յուզեց, և արտասուքի կաթիլ մը զլորեցաւ իւր սոժոյն այտից վրայ։

— Հիմու հիմա ըսածներս անհասկանալի կը թուին քեզ, վրայ բերաւ Անիկեոս, բայց եթէ ազօրքներս հաճոյ անցնին, օր մը պիտի զայ որ հասկնաս... Ո՛ր ծնած ես։

— Աչքերս բացուած են Գերմանիոյ Հերկլինիա ընդարձակ անտառին մէջ։ Հայրս իւր ցեղին գլխաւորներէն էր։

Մանկութեանս միջոց գերի բռնուելով Հռովմ բերին զիս, ուր քիչ ատենէն մոռցայ հարցս Աստուածը և լեզուն, մինչև իսկ ինչ անուն կրելու։ Էպզմուսաճէս գուակեցին թէ զօրաւոր ըմբիլ մը կրնայի ըլլալ, ուստի զիս կրկեսին յատկացուցին։

Թէպէտեւ ազատութեանս յիշատակն իսկ կորսնցուցած էի, սակայն գերութիւնն ինձ ծանր կու գար։ Շատ անգամ, Սպարտակոսի պատմութիւնը լսելով, ապստամբիլ մտածեցի. բայց բնկերներս, նեղութենէ բրտացած, չէին հասկնար միտքս։ Օր մը սուսերամարտից կառակալներն օգնականներէն մին յանդգնեցաւ ինձ ձեռք վերցնել, ծանր կերպով վերառաւ ինցի զինքը, և գատապարտուեցայ կաշեալ խարազաններով ծեծուելու... Այս պատիժս,

խաղի պատճենն ալ տալի ահաւոր է, որովհետեւ կը հաւասարեցնէ մարդ մի անասնոյ : Պատիժս 'ի գործ պիտի դրուէր ամփոխատ, բռնէն դուրս, Աշխիս շերան կողմը. հոն գնացի անխոնքով շատուածները ու մարդիկը : Հագիւ հոն հասանք, սպասաւորներով շրջապատեալ պատգարակ մը քովերէնս անցաւ. երկայն և ճերմակ զգեստներ հագած կին մը վար իջաւ անկէջ և պխաւորիս հետ խօսեցաւ. « Ազատ ես պատժեց, քանի որ դիպուածով վնասոյի քրմուհւոյ մը հանգիսեացար » բաւ ինձ : Գետին չղքեցայ և երկարեցի ձեռքերս նոսր ալս կինն որ ինձ աստուածունի մը կը թուէր :

Այն օրէն սկսեալ կենցաղափարութիւնս միշտ նոյնը մնացած է : Անասնոյ նման փառկուած ըլլալով ընկերացս հետ և ստիպուած դանոնք սպաննելու, կեանքս ինձ անտառելի պիտի ըլլար, սառնաց անխոհեմ՝ բայց քաղցր երազի մի որ մտացս վրայ կը տրեւ...

Շատ անգամ խլացած եմ կրկէսին մէջ մեռնելու նպատակաւ. բայց կուոյն ժամանակ, հարցս արիւնն կ'ետայ երակացս մէջ և միշտ կը զգեսնեմ հակառակորդս : Սկսեալ, բնութիւնն ինձ բարի սիրտ մը տուած է : Ոյժս զիս երեւելի ըրաւ, և Պարթի անունն ուրախութեամբ կը կրկնէ հռովմէական կատարի ժողովուրդն : Ո՛հ, փառքս մեծ է. պսակ մը կը կրեմ գլխոյս վրայ, և իմ քաջագործութիւններովս կը զուարճացնեմ հայրենակիցներդ :

Սուբերամարտին ցաւազին հեղնութիւնն շարժեց Անիկետոսի սիրտը, և երկուքն ալ իրենց մտածութեանց մէջ խորատուզուած լուռ կեցեց շին, երբ ցած և տխուր ձայն մը հնչեալեալ արօթքը սկսաւ մրմնջիլ :

« Գերազոյն վարձատրութեանցդ օրը, ո՛վ Տէր, մի՛ մոռնար զիս, ա՛հ, մի՛ մոռնար այն՝ որ բոլոր յոյսս վրայ դրած է :

« Միեմբարի վշտացելոյն, միայն յաւիտեանական, միայն սուրբ. սիրտն որ քեզ կը վատահի, կ'ըմբռնէ զքեզ, բայց ո՛չ ոք մահկանացու կրնայ չափ մի դնել անհուն զօրութեանդ :

« Ահաւորութիւն ես դու, դու ես պատահաւ և հետեանք, ամենայն ինչ լի է մե-

ծութեամբդ և աստուածութեամբդ. դո՛ւ ես սկիզբն և վախճան :

« Հայր արդարոց, արհաւիրք չարաց, փայլակացդ զդրդիւնն թագաւորաց ճակատները փոշոյն մէջ պիտի խոնարհեցնէ, այն փոշոյն մէջ՝ ուր գերիներն իրենց շղթաները կը քաշքշէն :

« Դո՛ւ ես յոյսս, դո՛ւ որ ստեղծեցիր զիս յոյնչ, հանեցիր անդունդէն, և որուն խոտաւար կեանք մի բոլոր բերկրանաց :

« Քեզմով կը նեղուիմ, քեզմով կը յուսամ, զի լաւ կ'ըմբռնեմ՝ թէ երկրիս վրայ տեղը երջանկութիւն չիկայ : Ի՞նչպէս մեղքեմ, սրամտութիւնդ կ'աւարեկէ զիս, և փոշոյն մէջ ծնարդիւր ներողութիւն կը հայցեմ :

« Եւ երբ, կատարելով մահկանացու ընթացքս, այլ ևս չի տեսնեմ արևուն ծագիլը, երբ յետին ժամուն փողն հնչէ դողդոջուն ականջներուս քով, պիտի օրհնեմ զքեզ :

« Եւ հուսկ ուրեմն՝ երբ հանգստանայ տրեւար և մահացու մարմինս. քանի որ զիս արեամբդ գնեցիր, հոգիս պիտի չի կորսուի խաւարապատ գիշերուան մէջ :

« Բայց երբ փողոյն զօրաւոր շառաչն զդրդեցնէ գերեզմանաց քարերը, ես ալ պիտի լսեմ. պիտի յառնեմ հարցս ոսկերաց հետ, և սուրբ անունդ պիտի օրհնեմ :

« Երջանիկ, պիտի հանդիմ բազկացդ մէջ, այն ժամանակ պիտի ընդունիմ վշտացս փոխաբէնը, որովհետեւ շատ նեղուեցայ :

« Եւ աստուածային կերպարանքդ բարկութեամբ ինձ պիտի չի նայի » :

— Ի՞նչ ձայն է այս, հարցուց Պարթս, երբ երգն լռեց :

— Գերի մ'է, որ սուրբ հաւատքն ընդունելէն 'ի վեր շարունակ կ'օրհնէ իւր շրջթայները, ինքն ալ մեղանչեց և կրեց, բայց ճշմարիտ կրօնից լոյսն իւր միտքը լուսաւորեց, և իւր միակ փափաքն է երկնից երջանկութեան համնիլ :

Երբ իրեն թոյլ կը տրուի, կու գայ աղօթել իւր եղբարց հետ, և կ'երգէ այս երգն որ ինքը շարադրած է :

Սուբերամարտն լուռ կեցաւ, շատ յուզուած էր խօսելու համար :

— Միաս բարով, բարեկամ, ըսաւ հուսկ ուրեմն, եթէ այլ ևս պիտի չի տեսնուինք, հիմակ ընդունէ՛ հրաժիշտի ուղղոյններս :

— Պիտի տեսնուինք դարձեալ, որովհետեւ Պարթևնոս զքեզ չի ճանչցաւ. բանէ մը մի՛ վրախնար, պատասխանեց Անիկետոս մինչև դուռը անոր ընկերելով :

Երեւոյնի քրիստոնեայն երկար ժամանակ սուտերամարտին հետեանալով դիտեց, յետոյ գաւթին հակառակ կողմը գնաց, և մտաւ այն խոցը՝ ուր գերին վերոյիշեալ աղօթքը երգած էր : Յետոյ փոքր ոտնոցէ մ'իջաւ որ Պարթևնի և նեղ խոց մի կ'առաջնորդէր, և որուն պատերն ճերմակ նկարներով ծածկուած էին : Առաստաղն շատ ցած էր և խորը փոքր խորանի մի վրայ սե փայտէ խաչելու թիւն մը կար. կաւ երկու կանթեղներ որ կը վառէին մեր փոկութեան գործոյն ջով, կը լուսաւորէր հոն ժողուած քանի մի անձեր : Մօտակայ քրիստոնեայ ընտանիքներ էին որ ամեն իրիկուն կը հաւաքուէին աղօթքնին ընելու համար. երբ կ'ուզէին պատարագին ներկայ գտնուիլ, այն ժամանակ աւելի զգուշութեան համար կ'իջնէին գետնապամբանաց մէջ, ուր կը կատարուէին քրիստոնէութեան ամենալուսեմ խորհուրդներն :

Ամենքն սուրբի էին, և ձեռքերնին միացուցած կ'աղօթէին ջերմեռանդութեամբ. և թէպէտ Դամիկլէսի սրբոյն պէս՝ մարտիւրոսութիւնն կախուած էր իրենց գլխուն վրայ, այնու հանդերձ հանկարտ էին և ուրախ :

Անիկետոս յամբարայլ յառաջացաւ, հաւատացեալներն երկուքի բաժնուցան անոր ճամբայ բանալու համար. գերի մը ճերմակ քղամիկը դրաւ անոր ուսերուն վրայ. ձեռքը խնկարոյր բուրվառ մի տալով : Չորեքշաբթի այն ժամանակ և հնչին ձայնիւ երգեց Գաւթի սաղմոսներէն մին : Մէկ ժամէ աւելի այս բարեպաշտ քրիստոնէից աղօթքներն յերկինս բարձրացան, ինչպէս Աստուծոյ հաճոյ քաղցր բուրում մի, յետոյ ամենքն ալ զգուշութեամբ դուրս ելան և հեռացան :

Անիկետոս վերադարձաւ Սեբաստոս Սարիսոսի խոցը, տեսաւ որ Փլորոնիա վերադարձայն ջով ծնրադրած կ'աղօթէր :

— Խեղքը գլուխը եկած արդեօք, հարցուց քահանայն ցած ձայնով :

— Ո՛չ, թեթեւ հոտաչանք մի հազիւ ելաւ իւր շրթունքներէն, յետոյ այս ահաւոր անշարժութեան մէջ խնկաւ :

— Վէբքը մահացու չէ. դեռ շատ կրնայ ապրիլ՝ եթէ կայսեր վրէժխնդրութեան զոհ չ'երթայ :

— Ի՞նչ ոտել կ'ուզես, բացատրէ՛ միտքդ, ըսաւ Փլորոնիա վախկոտութեամբ :

Անիկետոս պատմեց իրեն, թէ ի՞նչպէս պատուիկն գինով իւր սառն զաւնալու միջոց հանգիստ եր Դամետիանոսի և Պարթևնոսի Փլորոնիա անյագ հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէր, սրտին զգացումներն կը կարգացուէին դէմին վրայ, և իւր աչքերն յակամայս դէպ ի վերադարձաւ կը դառնային :

— Ա՛հ, ի՞նչ աստիճանի հասած պիտի ըլլայ, որ այնպիսի վիճակի մէջ Հռովմայ փոքրցներուն մէջ երթնեկի, ըսաւ նա զգուշօք՝ երբ քահանայն պատմութիւնը լինցուց :

— Միւս պատրիկներէն աւելի չէ անշուշտ, պատասխանեց Անիկետոս տխրութեամբ :

Փլորոնիա անգամ մ'այլ նայեցաւ երկ տասարդին և աչքերէն արտասուաց կաթիլներ սկսան հոսիլ. նա չէր կրնար հասկնալ թէ ի՞նչպէս իւր մանկութեան ընկերոջ տեսքն իրեն աստատափախառն զգումներն մը կ'ազդէր :

— Դո՛ւստր իմ, արդէն ոչ է, և դու իրիկուան աղօթքդ դեռ չես ըրած : Գնա՛, ես կը հսկեմ, աղօթէ՛ և քնացի՛ր Աստուծոյ հովանաւորութեան ներքեւ :

Վարժած ըլլալով կարօրէն հնազանդելու ծերունոյն հրամանաց, Փլորոնիա հեռացաւ, աչքերը խոնարհած, զրպէս զի չի տեսնէ Սեբաստոս Սարիսոս պատրիկին տափայն դէմքը :

(Շարայարեյի)

